

ZALECENIE NR 168 MIĘDZYNARODOWEJ ORGANIZACJI PRACY DOTYCZĄCE ZAWODOWEJ REHABILITACJI I ZATRUDNIENIA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

przyjęta w Genewie w dniu 20 czerwca 1983 roku

Konferencja Ogólna Międzynarodowej Organizacji Pracy zwołana do Genewy przez Radę Administracyjną Międzynarodowego Biura Pracy i zgromadzona na sześćdziesiątej dziewiątej sesji 1 czerwca 1983 r.

Uwzględniając istniejące międzynarodowe normy zawarte w „Zaleceniu dotyczącym rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych” z 1955 r.

Uwzględniając, że przed przyjęciem „Zalecenia dotyczącego rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych” z 1955 r. dokonały się istotne zmiany w sposobie rozumienia potrzeb rehabilitacyjnych w zakresie i organizacji usług, rozwiązaniach prawnych i działaniach praktycznych wielu członków (ILO) w obrębie poruszanej tu problematyki.

Biorąc pod uwagę, że rok 1981 został przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych ogłoszony Międzynarodowym Rokiem Inwalidów i Osób Niepełnosprawnych pod hasłem „Pełne uczestnictwo i równość” oraz że obszerny „Światowy Program Działania na rzecz Osób Niepełnosprawnych” – podaje skuteczne środki o zasięgu międzynarodowym i krajowym, do realizacji celów „pełnego uczestnictwa” osób niepełnosprawnych w życiu i rozwoju społecznym oraz „równości”.

Biorąc pod uwagę, że uzyskany postęp umożliwia przyjęcie nowych międzynarodowych norm dotyczących omawianej kwestii, związanych w szczególności z potrzebą zapewnienia wszystkim grupom osób niepełnosprawnych, zarówno z terenów wiejskich jak i miejskich, jednakowych możliwości działania i sposobów traktowania w zakresie zatrudniania i integracji społecznej, postanawiając przyjąć określone propozycje dotyczące rehabilitacji zawodowej, co stanowi czwarty punkt porządku dziennego sesji.

Ustalając, że propozycje te zostaną ujęte w formę zaleceń uzupełniających Konwencję dotyczącą rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych z 1983 r. oraz „Zalecenie dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych”, z 1955 r. dnia dwudziestego czerwca tysiąc dziewięćset osiemdziesiątego trzeciego roku przyjmuje niniejsze zalecenie, zwane „Zaleceniem dotyczącym rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych z 1983 r.

I. Definicje i zakres tematu

1. W stosowaniu niniejszego zalecenia, podobnie jak „Zalecenia dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych”, z 1955 r. członkowie (ILO) powinni brać pod uwagę, że pojęcie „osoba niepełnosprawna”, oznacza jednostkę, której możliwości znalezienia odpowiedniej pracy i jej utrzymania oraz awansu są poważnie zmniejszone w wyniku stwierdzonego ograniczenia fizycznego lub umysłowego.

2. Stosując obecne zalecenie, podobnie jak zalecenie z 1955 r. członkowie powinni uwzględnić, że celem rehabilitacji zawodowej – jak to zostało określone w poprzednim zaleceniu – jest zapewnienie osobie

niepełnosprawnej możliwości uzyskania odpowiedniej pracy, jej zachowania i awansu, a tym samym społecznej integracji lub reintegracji takiej osoby.

3. Postanowienia tego zalecenia powinny być stosowane przez każdego członka przy użyciu środków właściwych dla krajowych warunków i zgodnych z krajowymi zwyczajami.

4. Środki rehabilitacji zawodowej powinny być dostępne dla wszystkich grup osób niepełnosprawnych.

5. W planowaniu i prowadzeniu działalności rehabilitacyjnej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych powinny być wykorzystane, o ile to możliwe po niezbędnym przystosowaniu, istniejące świadczenia odnoszące się do ogółu ludzi pracy – poradnictwo zawodowe, kształcenie, pośrednictwo pracy i inne.

6. Rehabilitację zawodową należy zaczynać możliwie jak najwcześniej. W tym celu system lecznictwa i placówki odpowiedzialne za ochronę zdrowia i rehabilitację społeczną powinny regularnie współpracować z jednostkami odpowiedzialnymi za rehabilitację zawodową.

II. Rehabilitacja zawodowa i możliwości zatrudnienia

7. Osoby niepełnosprawne powinny korzystać z jednakowych możliwości i sposobu traktowania w zakresie dostępu, zachowania i awansu w pracy, która – o ile to możliwe – powinna odpowiadać ich zainteresowaniom, z uwzględnieniem ich przydatności do takiego zatrudnienia.

8. Przy prowadzeniu rehabilitacji zawodowej i pomocy w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych powinno się przestrzegać zasady jednakowych możliwości i równorzędnego traktowania mężczyzn i kobiet.

9. Specjalne środki mające na celu skuteczne wyrównanie szans i sposobu traktowania niepełnosprawnych i innych pracowników nie powinny być uważane za dyskryminujące innych pracowników.

10. Należy podjąć środki popierania możliwości zatrudnienia osób niepełno- sprawnych na warunkach porównywalnych pod względem norm pracy i zarobków ze stosowanymi do ogółu pracowników.

11. Środki takie – poza wymienionymi w części VII „Zalecenia dotyczące re- habilitacji osób niepełnosprawnych” z 1988 r. – powinny obejmować:

(a) odpowiednie sposoby tworzenia możliwości zatrudnienia na otwar- tym rynku pracy, łącznie z finansowymi bodźcami zachęcającymi pra- codawców do kształcenia osób niepełnosprawnych i późniejszego ich zatrudnienia, a także do ułatwiającego takie kształcenie i zatrudnienie racjonalnego przystosowywania miejsc pracy, zajęć, narzędzi, maszyn i organizacji pracy;

(b) odpowiednią pomoc państwową (administracyjną) w tworzeniu róż- nych rodzajów pracy chronionej dla osób niepełnosprawnych, którym nie można zapewnić dostępu do zatrudnienia otwartego;

(c) popieranie współpracy między zakładami pracy chronionej i zakłada- mi wytwórczymi w zakresie spraw organizacyjnych, w celu poprawy sytuacji pracowników niepełnosprawnych i – jeśli to możliwe – pomo- cy w przygotowani ich do pracy w normalnych warunkach;

(d) odpowiednią państwową pomoc dla działalności z zakresu kształcenia i poradnictwa zawodowego, pracy chronionej i wyszukiwania zatrud- nienia, prowadzonej na rzecz osób niepełnosprawnych przez organi- zacje pozarządowe;

(e) popieranie tworzenia i rozwijania spółdzielni organizowanych przez/ oraz dla osób niepełnosprawnych, a dostępnych – jeżeli to możliwe – również dla ogółu pracowników;

(f) odpowiednią państwową pomoc w tworzeniu i rozwijaniu małych za- kładów produkcyjnych, spółdzielni i innego typu warsztatów przez osoby niepełnosprawne i dla nich (oraz – jeśli to możliwe – dostę- pnych dla ogółu pracowników), o ile placówki te odpowiadają określo- nym minimalnym normom;

(g) eliminowanie – stopniowo, jeśli to konieczne – fizycznych, komunika- cyjnych i architektonicznych utrudnień i barier wpływających na do- stęp, dojazd i swobodę poruszania się w miejscach kształcenia i zatrud- nienia osób niepełnosprawnych, ustanowienie odpowiednich norm w tym zakresie, stosowanych w nowych budynkach i urządzeniach;

(h) jeżeli jest to możliwe i wskazane – udostępnienie odpowiednich środ- ków komunikacji pomiędzy miejscem rehabilitacji i pracy w zależności od potrzeb osób niepełnosprawnych;

(i) popieranie rozpowszechniania informacji o udanych, istniejących przykładach integracji osób niepełnosprawnych w pracy;

(j) zwolnienie z cła i wszelkich innych wewnętrznych opłat nakładanych przy imporcie lub przywozie na konkretne środki, materiały szkoleniowe i wyposażenie potrzebne ośrodkom rehabilitacyjnym, zakładom pracy, pracodawcom i samym niepełnosprawnym oraz na specjalne pomoce dla osób niepełnosprawnych niezbędne do zabezpieczenia i utrzymania ich zatrudnienia;

(k) zapewnienie zatrudnienia w niepełnym wymiarze czasu i innych sposobach organizowania pracy zgodnie z indywidualnymi możliwościami

osób niepełnosprawnych, dla których pełne zatrudnienie obecnie nie jest i, być może, nigdy nie będzie możliwe;

(l) rozwój badań i stosowanie ich wyników do różnych rodzajów niepełnosprawności w celu popierania udziału osób niepełnosprawnych w zwykłym życiu zawodowym;

(m) odpowiednia państwowa pomoc w usuwaniu możliwości występowania wyzysku w ramach szkolenia zawodowego zatrudnienia chronionego i udostępniania przejścia na otwarty rynek pracy.

12. Przy tworzeniu programów integracji i reintegracji osób niepełnosprawnych w zwykłym życiu zawodowym i społecznym należy uwzględnić wszystkie formy kształcenia; w tym – jeżeli to potrzebne i wskazane – przygotowanie i szkolenie zawodowe, kształcenie przemienne, nauczanie czynności życia codziennego, czytania i pisanie oraz innych działań istotnych w rehabilitacji zawodowej.

13. Aby zapewnić integrację i reintegrację osób niepełnosprawnych w zwykłym życiu zawodowym, a poprzez to ze społeczeństwem, należy uwzględnić potrzebę stosowania specjalnych środków, w tym zaopatrzenia w pomoce i urządzenia oraz stosowania osobistych świadczeń i usług, które osobom niepełnosprawnym dadzą możliwość zapewnienia i utrzymania właściwego zatrudnienia oraz awansu.

14. Środki rehabilitacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych powinny być stosowane w sposób ciągły, w celu oceny ich efektów.

III. Udział społeczeństwa

15. Służby rehabilitacji zawodowej na terenach miejskich i wiejskich oraz w środowiskach oddalonych powinny być organizowane i prowadzone z możliwie jak największym udziałem społeczeństwa, a w szczególności przedstawiciele organizacji zrzeszających pracodawców, pracowników i osoby niepełnosprawne.

16. Udział społeczeństwa w organizacji usług rehabilitacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych powinien być ułatwiony przez staranne zaplanowanie działania w zakresie informacji publicznej, mające na celu:

- (a) informowanie osób niepełnosprawnych i – jeżeli to potrzebne – ich rodzin o prawach i możliwościach w dziedzinie zatrudnienia,
- (b) przewyższanie uprzedzeń, fałszywych poglądów i postaw nieprzychylnych zatrudnianiu osób niepełnosprawnych i ich włączaniu się w życie społeczeństwa.

17. Przedstawiciele grup społecznych i środowisk – wraz z samymi niepełnosprawnymi i ich organizacjami powinni współpracować ze służbą zdrowia, opieką społeczną, szkolnictwem i innymi odpowiednimi władzami i służbami publicznymi w zakresie określania potrzeb osób niepełnosprawnych w społeczeństwie i zagwarantowaniu tego, by – jeśli to możliwe – osoby te były objęte działaniami i usługami powszechnie dostępnymi.

18. Świadczenia rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych powinny być zintegrowane z głównym nurtem rozwoju środowiskowego i odpowiednio wspierane pomocą finansową, materialną i techniczną.

19. Niezbędne są dowody oficjalnego uznania dla organizacji społecznych, które mają szczególne osiągnięcia w działalności na rzecz rehabilitacji zawodowej oraz integracji i reintegracji osób niepełnosprawnych z życiem zawodowym środowiska.

IV. Rehabilitacja zawodowa na obszarach wiejskich

20. Szczególny wysiłek należy włożyć w to, aby osoby niepełnosprawne z terenów wiejskich i środowisk oddalonych uzyskały dostęp do świadczeń-

-rehabilitacji zawodowej na tym samym poziomie i na takich samych warunkach, jak na terenach miejskich. Rozwój tej działalności powinien być nieodłączną częścią ogólnych planów rozwoju wsi.

21. W tym celu, jeżeli jest to wskazane, należy:

- (a) wyznaczyć istniejące wiejskie lub – jeżeli takie nie istnieją – miejskie służby rehabilitacji zawodowej jako ośrodki przygotowywania personelu rehabilitacyjnego dla terytoriów wiejskich;

- (b) utworzyć ruchome jednostki rehabilitacji zawodowej służące osobom niepełnosprawnym z terenów wiejskich oraz działające jako ośrodki informacji o możliwościach kształcenia i zatrudnienia osób niepełnosprawnych na wsi;
- (c) kształcić pracowników służby rolnej i oświaty w zakresie metod rehabilitacji zawodowej;
- (d) udzielać osobom niepełnosprawnym z obszarów wiejskich pożyczek i dotacji oraz zaopatrywać je w narzędzia i materiały pomocne do zakładania i prowadzenia spółdzielni lub do pracy na własny rachunek w nakładztwie, rolnictwie, rzemiośle lub innej działalności;
- (e) włączyć pomoc dla osób niepełnosprawnych do istniejących lub planowanych przedsięwzięć związanych z rozwojem wsi;
- (f) ułatwić osobom niepełnosprawnym zamieszkanie umożliwiające dostęp do miejsc pracy.

V. Kształcenie personelu

22. Poza przygotowanymi zawodowo ekspertami i specjalistami do spraw re- habilitacji, wszystkie inne osoby związane z rehabilitacją zawodową ludzi niepełnosprawnych i rozwijaniem możliwości ich zatrudnienia powinny być szkolone lub orientowane w zagadnieniach rehabilitacji.

23. Osoby zatrudnione w powszechnym poradnictwie, kształceniu zawodo- wym i pośrednictwie pracy powinny posiadać odpowiednią wiedzę o in- walidztwie i wynikających z inwalidztwa ograniczeniach, jak też wiedzę o usługach pomocniczych, które mogą być stosowane w ułatwieniu włą- czenia się człowieka niepełnosprawnego w aktywne życie ekonomiczne i społeczne. Osobom tym należy zapewnić możliwość aktualizacji wiedzy i rozszerzenia doświadczeń w tej dziedzinie.

24. Przygotowanie, kwalifikacje i wynagrodzenie personelu zatrudnionego w rehabilitacji zawodowej i kształceniu ludzi niepełnosprawnych oraz tych osób zatrudnionych w powszechnym kształceniu zawodowym, które mają podobne obowiązki i odpowiedzialność – powinny być porównywalne; porównywalne powinny być także możliwości awansu obu tych grup spe- cjalistów i należy zachęcać do wymienności personelu zatrudnionego przy rehabilitacji zawodowej i w powszechnym kształceniu zawodowym.

25. Kadra rehabilitacji zawodowej, zakładów produkcyjnych i pracy chronio- nej powinna w ramach wykształcenia ogólnego otrzymać przygotowanie w zakresie zarządzania zakładem, a także metod produkcji i marketingu.

26. Jeżeli jest możliwe zatrudnienie dostatecznej liczby w pełni przygotowanej kadry rehabilitacyjnej należy podjąć kroki zmierzające do pozyskania i przygotowania w zakresie rehabilitacji zawodowej pracowników pomocniczych i zastępczych. Rozwiązanie takie nie powinno być traktowane jako stałe zastępstwo w pełni przygotowanej kadry. Należy, o ile to możliwe, podjąć dalsze kształcenie personelu pomocniczego, by zespolić go z kadrą w pełni przygotowaną.

27. Jeżeli jest to wskazane, należy zachęcić do tworzenia regionalnych i terytorialnych ośrodków kształcenia personelu rehabilitacji zawodowej.

28. Kadra zajmująca się poradnictwem i kształceniem zawodowym, pośrednictwem pracy i pomocą w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych powinna mieć odpowiednie wykształcenie i doświadczenie do rozpoznawania problemów motywacyjnych i trudności, których osoby niepełnosprawne mogą doświadczać i – w ramach swych kompetencji – rozwiązywać wynikające z tego kwestie.

29. Jeżeli jest to wskazane, należy podjąć środki zachęcające osoby niepełnosprawne do przejścia szkolenia takiego, jak personel rehabilitacji zawodowej, które by ułatwiło im podjęcie pracy w dziedzinie rehabilitacji.

30. Należy konsultować z osobami niepełnosprawnymi i ich organizacjami rozwój, tworzenie i ocenę programów kształcenia personelu rehabilitacji zawodowej.

VI. Udział organizacji pracodawców i pracowników w rozwoju rehabilitacji zawodowej

31. Organizacje pracodawców i pracowników powinny przyjąć zasadę popierania przygotowania i odpowiedniego zatrudnienia osób niepełnosprawnych na równi z innymi pracownikami.

32. Organizacje pracodawców i pracowników wspólnie z osobami niepełnosprawnymi i ich organizacjami powinny brać udział w formułowaniu zasad dotyczących organizacji i rozwoju usług rehabilitacji zawodowej, a także prowadzić badania i proponować ustalenia prawne w tej dziedzinie.

33. Jeżeli jest to możliwe i wskazane, przedstawiciele pracodawców-pracowników i organizacji osób niepełnosprawnych powinni być włączeni w skład rad i komitetów podejmujących decyzje w sprawach programowych i technicznych ośrodków rehabilitacji zawodowej i szkolenia osób niepełnosprawnych, mając na uwadze zapewnienie, by programy rehabilitacji zawodowej odpowiadały potrzebom różnych działów gospodarki.

34. Jeżeli to możliwe i wskazane, przedstawiciele pracowników i pracodawców w przedsiębiorstwie powinni współpracować z właściwymi specjalistami w rozważaniu możliwości rehabilitacji zawodowej i przydziału prac dla osób niepełnosprawnych zatrudnionych przez to przedsiębiorstwo i przyjmowaniu do pracy innych osób niepełnosprawnych.

35. Jeżeli jest to możliwe i wskazane, należy zachęcać przedsiębiorstwa do powoływania i utrzymywania własnych świadczeń rehabilitacji zawodowej, z uwzględnieniem różnych rodzajów pracy chronionej, w ścisłej współpracy ze społecznymi i innymi służbami rehabilitacji.

36. Jeżeli jest to możliwe i wskazane, organizacje pracodawców powinny podjąć kroki zmierzające do:

(a) doradzania swym członkom, jakie działania z zakresu rehabilitacji zawodowej mogą być dostępne dla ich niepełnosprawnych pracowników;

(b) współpracy z organami i instytucjami, które popierają reintegrację osób niepełnosprawnych w aktywne życie zawodowe, na przykład poprzez dostarczanie informacji na temat warunków zatrudniania i wymogów w pracy, jakich osoby niepełnosprawne mogą oczekiwać;

(c) doradzanie swym członkom zmian, które mogłyby być wprowadzone dla osób niepełnosprawnych w zakresie najważniejszych wymagań i powinności w odpowiedniej pracy;

(d) zwracanie uwagi członków na to, by ewentualna reorganizacja metod produkcji nie spowodowała mimowolnego usunięcia osób niepełnosprawnych.

(e) 37. Jeżeli jest to możliwe i wskazane, organizacje pracowników powinny podjąć kroki zmierzające do:

(f) popierania udziału osób niepełnosprawnych w dyskusjach na terenie zakładu, w radach pracowniczych i innych organach reprezentujących pracowników;

(g) proponowania wytycznych dotyczących rehabilitacji zawodowej i pomocy pracownikom, którzy stali się niepełnosprawni wskutek choroby czy wypadku związanego z pracą lub innymi przyczynami, włączanie tych wytycznych do porozumień zbiorowych, przepisów, decyzji arbitrażowych i innych odpowiednich dokumentów;

(h) służenia radą w zakresie zakładowych rozwiązań dotyczących osób niepełnosprawnych, w tym przystosowania pracy, specjalnej organizacji pracy, próbnego szkolenia i zatrudniania oraz ustalania norm pracy;

(i) podnoszenie problemów rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych na zebraniach związków zawodowych, informowanie członków związków poprzez publikacje i dyskusje, o problemach i możliwościach rehabilitacji zawodowej i zatrudniania osób niepełnosprawnych.

VII. Udział osób niepełnosprawnych i ich organizacji w rozwoju usług rehabilitacji zawodowej

37. Poza udziałem osób niepełnosprawnych, ich przedstawicieli i organizacji w działalności rehabilitacyjnej przedstawionej w punktach 15, 17, 30,

32 i 33 niniejszego „Zalecenia”, środki zmierzające do zwiększenia udziału osób niepełnosprawnych i ich organizacji w rozwoju usług rehabilitacji zawodowej powinny obejmować:

(a) zachęcanie osób niepełnosprawnych i ich organizacji do udziału w rozwoju działalności społecznej zmierzającej do rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, do zwiększania ich zatrudniania oraz integracji i reintegracji społecznej;

(b) odpowiednią pomoc władz państwowych popierającą rozwój organizacji osób niepełnosprawnych i ich udział w świadczeniach rehabilitacji zawodowej i zatrudniania, łącznie z pomocą w przygotowywaniu programów szkoleniowych dla osób niepełnosprawnych w zakresie samodzielnej obrony swych interesów;

(c) odpowiednią pomoc władz państwowych dla tych organizacji na rzecz takich programów kształcenia powszechnego, które kształtowałyby pozytywne opinie o możliwościach osób niepełnosprawnych.

VIII. Rehabilitacja zawodowa a system pomocy społecznej

38. Stosując postanowienia obecnego „Zalecenia”, członkowie powinni kierować się również postanowieniami art. 35 „Konwencji o zabezpieczeniu społecznym” (norma minimalna) z 1952 r. art. 35 „Konwencji o świadczeniach w razie wypadków przy pracy i chorób zawodowych” z 1964 r. i art.

13 „Konwencji o świadczeniach na wypadek inwalidztwa, starości i dla członków rodziny” z 1967 r. – o tyle, o ile nie są związani innymi zobowiązaniami poza ratyfikacją tych dokumentów.

39. Jeżeli jest to możliwe i wskazane, systemy opieki społecznej powinny ustalać lub wspierać organizację, rozwój i finansowanie programów szkolenia i pośrednictwa pracy, zatrudniania (łącznie z pracą chronioną) i usług rehabilitacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych, w tym poradnictwa rehabilitacyjnego.

40. Systemy te powinny także dostarczać osobom niepełnosprawnym bodźców do poszukiwania pracy i środków ułatwiających stopniowe przechodzenie na otwarty rynek pracy.

IX. Koordynacja

41. Należy podjąć kroki zapewniające, o ile tylko jest to wykonalne, koordynację zasad i programów dotyczących rehabilitacji zawodowej z zasadami i programami rozwoju społecznego i ekonomicznego (włączając w to badania naukowe i nowoczesne technologie) oraz wpływające na administrowanie pracą, politykę zatrudniania, kształcenie zawodowe, integrację społeczną, zabezpieczenie socjalne spółdzielczości, rozwój wsi, drobną wytwórczość i rzemiosło, bezpieczeństwo i higienę pracy, dostosowanie metod i organizacji pracy do potrzeb jednostki i poprawy warunków pracy.

Powyższe jest autentycznym tekstem „Zalecenia” przyjętym przez Konferencję Ogólną Międzynarodowej Organizacji Pracy podczas sześćdziesiątej dziewiętej sesji, która odbyła się w Genewie i została zamknięta dwudziestego drugiego czerwca 1983 r.

W dowód tego w dniu dwudziestym drugim czerwca 1983 r. podpisy złożyli: Przewodniczący Konferencji – J.B. Bolger i Dyrektor Generalny Międzynarodowego Biura Pracy – Francis Blanchard.